

закладає в студентів основи наукових досліджень, нам здається корисним передбачити спецкурс «Методологія сучасного природознавства».

ПОГЛЯДИ РЕНЕ ДЕКАРТА НА НЕРВОВУ СИСТЕМУ ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ І НАУКОВИЙ АСПЕКТИ

Слободянюк Д.І., Нор В.Ю. (Полтава)

Рене Декарт (Descartes, лат. Картезий; Cartesium) (1596 – 1650), французький філософ, фізіолог, математик, фізик і т.д. Декарт був талановитою людиною, його праці стосувалися майже всіх існуючих на той час наук у світі. Розглянемо науки і філософські погляди Р. Декарта, які були тісно пов'язані між собою.

До найбільших відкриттів 17 ст. відноситься і відкриття рефлекторної природи поведінки. Поняття “рефлекс” виникло в працях Декарта. Воно було створене, щоб завершити механістичну картину світу, в яку Декарт включив і поведінку живих істот. Концепція Декарта склалася в епоху, коли розгляд під новим кутом зору організму та його функцій призвів до справжнього перевороту в анатомо-фізіологічних дослідженнях. Хоча, рівень знань про нервову систему ще не дозволяв надати рефлекторній гіпотезі міцного фактичного підґрунтя, вона вже на той час міцно закріпила принцип матеріалістичного детермінізму. Праці Гарвея та інших затверджували цей принцип стосовно однієї з внутрішньоорганічних функціональних систем, в той час як Декарт поширив цей принцип матеріалістичного детермінізму на взаємовідношення живих істот з зовнішнім світом, на процес поведінки, започаткувавши тим самим еру впровадження нової детерміністської методології в найскладнішу сферу життєдіяльності. Декарт виходив з того, що взаємодія організмів з оточуючими тілами опосередкована нервовою машиною, що складається з мозку, як центру, і нервових «трубок», що радіально розходяться від нього. За браком знань Декарт порівнював діяльність нервової системи з кровообігом, який був описаний Гарвеєм декількома роками раніше. Нервовий імпульс уявлявся як дещо споріднене, по складу і способу дії, процесу переміщення крові по судинам. Припускалося, що найбільш легкі й рухомі часточки крові, відфільтровуються від інших, підіймаються, згідно загальним правилам механіки, до мозку. Потоки цих часточок Декарт назвав давнім терміном «тваринні духи». Дослідник про це пише так: “Те, що я тут називаю «духами», є ні що інше, як тіла, що не мають ніякої іншої властивості, окрім того, що вони дуже малі й рухаються дуже швидко”[1,с.495]. Хоча термін «рефлекс» у Декарта відсутній, основні контури цього поняття намічені достатньо чітко. Таким чином, поява поняття про рефлекс – результат впровадження в психофізіологію моделей, що склалися під впливом принципів оптики і механіки. Розповсюдження на активність організму фізичних і філософських категорій дозволило зрозуміти її з детерміністської точки зору, вивести її з-під причинного впливу душі як особливої форми існування матерії.

Згідно схеми Декарта: зовнішні предмети діють на периферійні закінчення розташовані всередині нервових «трубок» нервових «ниток», останні, напружуючись, відкривають клапани отворів, що ведуть з мозку у нерви, по каналам яких «тваринні духи» прямують у відповідні м'язи, які в результаті роздуюються. Тим самим стверджувалося, що першопричина рухового акту лежить поза ним: те, що відбувається «на виході» цього акту, детерміновано матеріальними змінами «на вході». Перед Декартом постало питання: “Наскільки широко можна розповсюджувати дану схему стосовно процесів відчуття, сприймання і всіх тих, що пов'язані з діяльністю мозку?” В результаті довготривалих пошуків вирішення цього питання Декарт приходив до висновку, що тільки дві ознаки людської поведінки не піддаються моделюванню – це мова та інтелект.

Тлумачення розумових явищ та поняття “інтелект” привело Декарта до раціоналістичних поглядів. Він вважав, що емпіричний досвід має мінливий,

нестійкий характер. За допомогою відчуттів людина сприймає світ залежно від обставин, і тому надії слід покладати на розум. Р. Декарт стверджував, що пізнання речей залежить від інтелекту, а не навпаки. В результаті своїх довготривалих роздумів він сформулював знамениті чотири правила методу, що сприяють правильній роботі інтелекту.

1. За істину можна приймати тільки те, що ясне, виразне, самоочевидне.

2. Поділ складного питання на складові елементи, доходить до найпростіших положень, що їх можна вже сприймати ясно й незаперечно. Цей шлях повинен привести до двох висновків: а) унаслідок розкладання (аналізу) складного явища на складові отримують об'єкти пізнання, доступні емпіричному сприйняттю; б) дослідник має дійти до аксіом, з яких починається логічне пізнання.

3. Пошук складного через просте, коли "з найпростіших і найдоступніших речей повинні виводитися... сокровенні істини"[2,с.231].

4. Повний перелік усіх можливих варіантів, фактів для аналізу й отримання повних знань про предмет, тобто це значить, що до предметів пізнання треба підходити всебічно.

Декарт був впевнений, що розуми усіх людей за своєю природою є однаковими, а тому існує перспектива створення єдиного для всіх людей виправданого методу достовірного пізнання. Цьому видатному філософу належить знаменитий вислів "Cogito ergo sum" – "Мислю, отже існую", яким він висловив думку, що ми можемо заперечувати крок за кроком все, що ми знаємо, хоча б тому, що стихійно набуті знання із неминучістю є непевними та неповними; і врешті сумнів приводить нас до чогого безсумнівного.

Отже, займаючись вивченням нервової системи та явищ, які пов'язані з її функціонуванням Р.Декарт спробував створити модель протікання нервових процесів. Він впритул наблизився до формулювання терміну "рефлекс", давши цьому процесу теоретичне обґрунтування. Певні незрозумілості у досліджуваних ним процесах і явищах були пов'язані з мізерними, на той час, науковими знаннями, і штовхнули Декарта розглянути, зокрема такі властивості людської поведінки, як інтелект і мова, з точки зору філософії. В результаті філософських поглядів на здавалося б біологічні явища на світ з'явилися знамениті "Правила методу, що сприяють правильній роботі інтелекту" і нова методологія, яка ще зветься "декартівською".

Література

1. Ярошевский М.И. История психологии. – М., 1985.
2. Декарт Р. Сочинения: В 2 т. Т.1. – М., 1989.
3. Татаркевич В. Історія філософії. Т.2. – Львів, 1999.

ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОГЛЯДІВ ЗІГМУНДА ФРЕЙДА

Слободянюк Д.І., Теслюк М.Г. (Полтава)

Значний внесок у формування філософії особистості здійснив австрійський вчений, видатний психолог і філософ З. Фрейд. Він відкрив структуру людської особистості, та складний процес її становлення і формування.

Знайомство З.Фрейда з ідеями європейського раціоналізму і свободою думки вплинуло помітним чином на його розвиток. Він свято вірив у всемогутність людського розуму і кінцеву перемогу наукового світогляду. Релігія, навпаки, в його уявленні була головним джерелом людських помилок, ворогом освіти і прогресу.

Ще в гімназії Фрейд познайомився з вченням Ч.Дарвіна, який уперше поставив біологію на цілком науковий ґрунт, встановивши змінність видів і спадкоємність між ними. Знайомство з еволюційною теорією Дарвіна зробило справжній переворот в свідомості Фрейда, породивши його надії на небува-